

TÜRK - İŞ'ten ENOSİS'e Hayır (1953)

Yıldırım KOÇ^(*)

Avrupa Birliği ile Güney Kıbrıs arasında 1998 yılında başlayan katılım görüşmeleri, 12-13 Aralık 2002 günleri toplanan Kopenhag Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda olumlu sonuçlandırıldı. Güney Kıbrıs'ın, (Kıbrıs Adası'nın ve Kıbrıs'ta yaşayanların tümü adına olma iddiasıyla) Avrupa Birliği'ne katılımı 2003 yılı içinde tamamlanacaktır. Diğer bir deyişle, Kıbrıs Rumlarının enosis ideali, Ada'nın yüzde 63'ü için, AB aracılığıyla gerçekleşmiş olacaktır.

Kıbrıs Rumları, gerek Osmanlı, gerek İngiliz yönetimleri altında, Enosis (Yunanistan ile birleşme) amaçlarını hep gündemde tuttular. 1882 yılında oluşturulan Yasama Konseyi'nde yer alan Kıbrıs Rumları, her fırsatta bu amaçlarını dile getirdiler ve 1931 yılında bir manifesto yayınlayarak, Enosis çağrısı yaptılar ve ayaklandılar.

Türkiye ise özellikle 1940'lı ve 1950'li yıllarda Kıbrıs Adası'nda İngiliz hakimiyetini destekledi. Örneğin, CHP Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, 30 Ekim 1948 tarihinde, "Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur," diyordu. 20 Ağustos 1951 tarihinde ise DP'li Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü şöyle diyordu: "Ada'nın bugünkü hukuki vaziyetinin değişmesi için bir sebep görmemekteyiz."¹

^(*) Türk-İş Genel Başkan Danışmanı

¹ Bölükbaşı, S., **Barışçı Çözumsuzlük**, Ankara'nın ABD ve BM ile Kıbrıs Macerası, İmge Kitapevi, Ankara, 2001, s. 60, 65.

Kıbrıs'taki gelişmelerle Türkiye'nin yakından ilgilenmeye başlaması, 1954 yılı sonlarında Makarios'un silahlı başkaldırı girişimlerine karşı koymaktan vazgeçmesi ve silahlı eyleme destek vermesiyledir. Makarios, 1955 yılı Ocak ayında, Grivas'tan, EOKA'nın 1955 yılı Mart ayında silahlı mücadeleyi başlatmasını istedi. Yunan Hükümeti de EOKA'nın eylemlerini desteklemeye başladı.²

Türkiye kamuoyu Kıbrıs sorununu gündemine almadan, TÜRK-İŞ bu sorunla karşılaştı ve gereken tepkiyi gösterdi.

TÜRK-İŞ 24 Temmuz 1952 tarihinde kuruldu ve aynı yıl Eylül ayında ilk genel kurulunu yaptı. Genel başkanlığa, 1918 doğumlu İsmail İnan seçildi.³ İsmail İnan, 23 Nisan 1953 günü Atina'da toplanan Yunan İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun genel kuruluna katıldı. Genel kurulda Enosis lehinde bir hava ile karşılaşıncaya, genel kurulu terketti ve Türkiye'ye döndü.

İsmail İnan, olaylarla ilgili olarak hazırladığı bir sayfalık raporu TÜRK-İŞ'e verdi. Rapor, bazı noktalama işaretlerinin eklenmesiyle, aşağıda sunulmaktadır:

TÜRK-İŞ İcra Heyeti Başkanı İsmail İnan'ın Yunanistan Seyehatı Hakkında Raporu:

"23 Nisan 1953'de Atina'da yapılan Elen İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun daveti üzerine yalnız işçi münasebetleri bakımından kabul ve icabet edilen Kongreye iştirak etmek üzere vaziflendirildiğim malumunuzdur.

"Anılan tarihin sabah saat 9'da açılan Kongreye iştirak etmemizle müzakerelere yabancı davetlilerin konuşması ile başlanmış oldu. Teşkilatımızın temsilcisi olarak bana verilen söz sırasında gayet kısa cümlelerle Türk işçisinin Yunan işçilerine gönderdiği selamları ilbağ etmek ve iki memleket işçisi arasında iyi münasebetlerin her sahada verimli olacağını beyan ile iktifa etmiş buldum.

² Bölükbaşı, S., a.g.k., s.68. Ayrıca bkz. Fırat, M., "Yunanistan'la İlişkiler," Oran, B. (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, İletişim Yay., İstanbul, 2001, s.596-7.

³ İsmail İnan 2002 yılı Haziran ayında öldü. Kendisiyle 22 Nisan 1988 ve 16 Haziran 1988 günleri İstanbul'daki evinde iki uzun görüşme yaptım. Bu yazıda yer alan ve başka hiçbir yerde yayımlanmamış olan bir sayfalık raporu ve döneme ilişkin gazete kesiklerini İsmail İnan vermişti.

"Saat 13'e kadar normal müzakerelerin birdenbire bariz bir değişikliğe uğradığını, Kıbrıs delegesi Ferri Pisali'nin konuşması sırasında görüldü. Delegenin büyük tezahüratla başlayan ve devam eden konuşmaları arasında sık sık Kıbrıs, Türkiye, İngiltere ibarelerinin geçmesi, biraz Rumca bilmekliğim dolayısıyla, daha çok dikkat etmemi bir mecburiyet haline koymuştur. Delegenin kim olduğunu ve ne konuştuğunu yanımdaki tercümana sorduğum sırada, ilk defa İngiliz olduğunu, bir İngilizin böyle pişkin Rumca konuşamayacağını ikaz edince de, Kıbrıs Rumlarından olduğunu ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak etmesi mevzuunda konuştuğunu sarahaten beyan etmiş bulundu.

Bu konuşmaları aynı zamanda 'kongreniz de tasvip ediyor mu' sualime, tercümanımızın, 'evet, bu bizim milli meselemizdir' demesi karşısında bir Türk işçisi ve Türk işçisinin temsilcisi olmam hasabile bu kongre ile herhangi bir münasebetimin kalmadığını idrak ederek kongreyi terketmekte karar kılmayı uygun gördüm.

Kongrenin o an için mevzuu dışında, komple bir politik durum arzylediğini, kapının önünde evvelce Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için yapılan mitinglerden kitleler halinde resimlerin levhalara yapıştırıldığını ve bir otomobilin aynı ibare ve resimlerle donatılmış olduğunu görmekle, daha iyi öğrenmiş bulundum. Memleketime dönmek üzere otelime gittim ve bu sırada öğle tatilini yapan Kongrenin benimle meşgul olduğunu, gönderilen iki arabulucudan öğrenilmiştir. Bunlar tekrar Kongreye avdetim hakkında bazı rica ve beyanlarda bulunmuş iseler de, haklı beyanlarım karşısında, 'haklısınız, bir şey söyleyemeyiz' deyip dönmekten başka bir şey yapamamışlardır.

İkinci defa Fotis Makris tarafından gelen iki kişilik heyet yine dönmem için bazı esbabı mucibeler serdederek ricada bulunmaları tarafımdan reddedilince, birisinin hatta o konuşan delegenin normal olmadığını, delinin birisi olduğunu, binaenaleyh onun sözleri ile kongreyi terketmemin doğru olmayacağı tebarüz ettirildi. Kısaca, 'delilerin rağbet görerek serbestçe konuşabildikleri bir kongrenin akıllı olmasından haklı olarak şüphe ettiğimi,' söyleyerek, iştirak etmeme imkan olmadığını tekrarladım.

Son günlerde gelen ve uzun olması dolayısıyla ancak son saatlere

tercümesi yetiştirilen Elen İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun hareketlerini yeniden bize kabul ve empoze ettirmeye çalışan mektuplarının suretini ekli olarak muhterem Kongre delegelerine sunmayı vazife telakki etmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh Yunan işçileri ile Türk işçileri arasında bu şartlar altında herhangi bir rabitanın devam edemeyeceği Çalışma Raporumuzda da belirtilmiş bulunmaktadır. Milli his ve anlayışımızın mütevekkil temsilcileri olarak size bu raporu sunmakla bahtiyarım. İsmail İnan."

İsmail İnan'ın bir hafta kalmak için gittiği Yunanistan'dan birkaç gün içinde dönmesi, Türkiye'de basında önemli bir haber oldu.

Milliyet Gazetesi, genel kurulda Kıbrıs Rum temsilcisinin konuşması sırasında delegelerin "Enosis" diye bağırıldığını, İsmail İnan'ın toplantıyı terk ettiğini, Yunan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri Fotis Makris'in ve ABD temsilcisi Irving Brown'un İsmail İnan'dan genel kurula geri dönmelerini istediklerini, ancak İnan'ın protesto ederek Türkiye'ye döndüğünü uzunca bir haber ve bir resimle anlatıyordu.⁴

Dünya Gazetesi, İngiliz Çalışma Ateşesi Hampton'un da İsmail İnan'la birlikte salonu terk ettiğini yazmaktaydı.⁵

İsmail İnan'ın Hürriyet'te yayımlanan açıklamalarında ise, "iki memleket arasında kurulması için çoktan beri emek sarfedilen dostluk münasebetlerine Yunan İşçi Teşekküllerinin baltalayıcı hareketleri neticesinde Yunanistan'ı süratle terketmek mecburiyetinde" kaldığı açıklanıyordu.⁶

Hergün Gazetesi'nin haberi sunuş biçimi diğer gazetelerden farklı oldu:⁷

"Atina'ya giden Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) Başkanı İsmail İnan, Elen palikaryalarının hiç bir zaman çığneyemeyecekleri Kıbrıs sakızını geveleyerek kongreye siyasi bir hava vermek istemeleri üzerine toplantıyı terketmiş ve ilk uçakla yurdumuza dönmüştür.

"Milli Hakimiyet bayramımızı kutladığımız 23 Nisan Çarşamba günü Atina'da ecnebi işçi temsilcilerinin iştirakiyle açılan kong-

⁴ Milliyet, 25 Nisan 1953.

⁵ Dünya, 25 Nisan 1953.

⁶ Hürriyet, 25 Nisan 1953.

⁷ Hergün, 25 Nisan 1953.

rede misafir delegelerin konuşmasından sonra söz alan kızıl papazın kıpkızıl çığırkanlarından Kıbrıs delegesi Pisassi palikaryası, Türk Kıbrıs'ın bir an önce Yunanistan'a iltihak edilmesini istemesi, bunun da kongredeki palikaryalar tarafından tasvip edilmesi ve dostluk maskelerini atarak Türkiye ile İngiltere aleyhinde küstahça konuşmaları üzerine İsmail İnan ve İngiliz Çalışma Ateşesi Mr. Hampton, salonu terketmişlerdir."

Son Telgraf ise, Amerikan temsilcisi Irving Brown'un, İsmail İnan'ın toplantıya dönmesini sağlamak amacıyla Türkiye Büyükelçisi Cemal Hüsnü Taray'la görüştüğü belirtiliyordu.⁸

Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen ise 25 Nisan 1953 günü düzenlediği bir basın toplantısında, İsmail İnan'ın davranışı ile ilgili olarak sorulan bir soruya şu yanıtı verdi:⁹

"Bir Türk başka türlü yapamazdı. Yerinde bir harekettir. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs meselesi diye bir şey yoktur. Bu hususta Yunan hükümeti de bizim gibi düşünmekte ve tezahürleri hoş karşılamamaktadır."

İşçi Dünyası Gazetesi ise, İsmail İnan'ın hareketinin "işçi muhitlerinde olduğu kadar bütün memlekette de çok iyi" karşılandığını yazdı.¹⁰

İsmail İnan, kendisiyle 1988 yılında yapılan görüşmede, toplantıyı terketmesinin ardından Belçika, Hollanda, Fransa, ABD ve Yunan temsilcilerin kendisinin genel kurula dönmesi için büyük çaba gösterdiğini söyledi. Ayrıca, Atina'daki Türkiye Büyükelçiliği'ni arayıp yardım istediğini, ancak kimsenin ilgilenmediğini belirtti.¹¹

İsmail İnan'ın Yunan İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun genel kurulunu terketmesi, TÜRK-İŞ İcra Kurulu tarafından TÜRK-İŞ'in 8-11 Ağustos 1953 günleri toplanan 2. Genel Kuruluna sunulan çalışma raporunda da yer aldı ve desteklendi. Çalışma raporunda şu değerlendirme yapıldı.¹²

⁸ Son Telgraf, 25 Nisan 1953.

⁹ Hürriyet, 26 Nisan 1953.

¹⁰ İşçi Dünyası, 1 Mayıs 1953.

¹¹ Koç, Y., TÜRK-İŞ Tarihinden Portreler, Eski Sendikacılardan Anılar - Gözlemler - I, 2. Basım, TÜRK-İŞ Yay., Ankara, 1999, s.120.

¹² Koç, Y. (derleyen), Belgelerle TÜRK-İŞ Tarihi - I (1952-1963), TÜRK-İŞ Yay., Ankara, 2002, s.43.

"Milli menfaatlerimizi halelean eden herhangi bir hareket karşısında tahammül etmenin şiar ve anlayışımızla bağdaşamayacağını açıkça ifade etmek isteriz..."

Bizimle işçi ve sendika olarak dostluk temin etmek isteyenlerin sırtlarında siyasi diplomatların cüppesinin alınması harfiyen iktiza eder.

Aksi halde bu şerait altında, hükümetlerin münasebetlerinden ari sendikalar olarak, sahte bir dostluğun devam ve temadisine imkan görülmemiş olması hesabile, hareketlerini düzeltmedikçe tarafımızdan herhangi bir haberleşmenin yapılmasına ve kabulüne imkan olmadığı berveçhi malumat Yunan Konfederasyonu'na bildirilmiştir."

İsmail İnan'ın alelacele İstanbul'a dönmesi sırasında ödediği uçak bileti parası da TÜRK-İŞ'in 2. Genel Kurulunda tartışma konusu oldu.¹³

TÜRK-İŞ Genel Başkanı İsmail İnan, 1953 yılı Nisan ayında, Türkiye kamuoyunun yeterince bilgili ve bilinçli olmadığı koşullarda, Kıbrıs'ın Türkiye açısından büyük önemini kavrayarak doğru bir tepki koymuştur.

¹³ Koç, Y. (derleyen), a.g.k., s.61.